

ห้องเครื่องทองโบราณ

เครื่องทองในประเทศไทย

ทองคำ เป็นแร่ธรรมชาติที่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษารู้จักและใช้คุณค่านำมาประดิษฐ์เป็นของใช้และเครื่องประดับมาแต่โบราณ ในประเทศไทยก็พบว่ามีการทำเครื่องทองขึ้นใช้ในการประดับประดาร่างกายและเพื่อเป็นเครื่องบูชาพระศาสนามาตั้งแต่สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12-16) ดังปรากฏหลักฐานทางพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นด้วยทองคำ เช่น แผ่นทองคำดุนลายพระพุทธรูปเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์ จากเมืองโบราณนครปฐม และแผ่นทองคำดุนลายรูปพระโพธิสัตว์ปัทมาณี จากเมืองโบราณศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

เครื่องทองคงได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้นโดยลำดับจนเมื่อมีการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้น คงมีการค้าขายทองคำที่เป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องทองกันอย่างเสรี ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ความว่า “...เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใครค้าช่างค้า ใครจักใครค้าม้าค้า ใครจักค้าค้าเงือนค้าทองคำ...” ทั้งยังมีการสร้างพระพุทธรูปทองเป็นที่สักการบูชาของประชาชน ดังความว่า “...กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฐารศ...”

ความงามของเครื่องทองด้วยวัตถุดิบที่สุกปลั่งสะท้อนแสงแวววาวไม่หม่นหมองเป็นคราบโคลงเช่นโลหะธาตุอื่นๆ ทำให้เครื่องทองกลายเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพและฐานะทางสังคมของผู้สวมใส่ หรือผู้ครอบครอง และเมื่ออาณาจักรอยุธยาเติบโตขึ้นเป็นเมืองสำคัญและกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่มั่งคั่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เครื่องทองยิ่งได้รับความนิยมตั้งแต่ราชสำนักจนถึงสามัญชน พร้อมๆ กับพัฒนาการของทัศนศิลป์ในการทำเครื่องทองที่มีความวิจิตรบรรจงมากขึ้นเป็นลำดับ โดยได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาในเวลานั้น

จวบจนปัจจุบัน การประดิษฐ์เครื่องทองรูปพรรณมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทองยังคงเป็นของมีค่าที่เรานำมาสร้างเป็นเครื่องอุปโภค เครื่องประดับ เครื่องบูชาทางศาสนา และยังนำไปใช้ในการประดับตกแต่งประณีตศิลป์ต่างๆ คุณค่าของเครื่องทอง คือ คุณค่าที่มนุษย์มอบให้แก่กันผ่านมิติเวลาและวัฒนธรรม ยืนยันความเป็น “อมตะ” ของทองคำ

ประเภทของเครื่องทอง

หากจำแนกเครื่องทองในสังคมไทยตามวัตถุประสงค์ในการใช้สอย คงแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. เครื่องอุปโภค คือ ภาชนะ เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ซึ่งอาจใช้จริงหรือมีไว้เพื่อประกอบเกียรติยศและฐานะันดรศักดิ์ เช่น หีบหมาก เขียนหมาก ขันน้ำพานรอง คนโท กาน้ำ ถ้วยชาม ของผู้มีบรรดาศักดิ์ทั้งหลาย ไปจนถึงของใช้ของพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่า “เครื่องราชูปโภค”

๒. เครื่องประดับตกแต่งร่างกาย เช่น แหวน กำไล สายสร้อย สักวาฬ ทับทรวง ต่างหู ปิ่น ตลอดจนศิราภรณ์แบบต่างๆ เช่น มงกุฎ ชฎา รัดเกล้า เกี้ยว และกระบังหน้า
๓. เครื่องบูชาสักการะทางศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม เช่น พระพุทธรูปทรงเครื่อง เทวรูป และเครื่องมงคลต่างๆ เช่น ฉัตร สังข์เหลี่ยมทอง ต้นไม้ทอง บังแทรก บังสุริย์จำลอง
- เครื่องทองเหล่านี้ ล้วนสร้างขึ้นเพื่อแสดงสถานภาพของผู้เป็นเจ้าของและผู้สวมใส่ ตลอดจนเป็นเครื่องน้อมบูชาสักการะ คนไทยตั้งใจสร้างสิ่งของที่มีคุณค่าสูงสุดด้วยทองคำ ด้วยความประณีตบรรจงเพื่ออุทิศถวายเพื่อประดับเกียรติยศ ตลอดจนเป็นทรัพย์สินอันมีค่าแก่แผ่นดิน และวงศ์ตระกูล ด้วยคุณค่าอันเป็น “อมตะ” ของทองคำนั่นเอง

วิจิตรศิลป์ทอง

ทองคำเปลว คือ ทองคำบริสุทธิ์ที่นำมาตีแผ่ให้เป็นแผ่นบางจนถึงอาจมีความหนาเพียง ๐.๐๐๐๑ มิลลิเมตร โดยเนื้อทองไม่แยกออกจากกัน สามารถตัดเป็นแผ่นเล็กๆ ใส่กระดาษ สำหรับใช้ปิดลงบนพื้นผิวที่ทาร์กไว้ล่วงหน้า ตั้งแต่งานประดับตกแต่งของชิ้นเล็กชิ้นน้อย ไปจนถึงส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมอันใหญ่โต เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม ซ่อฟ้า ไบระกา หน้าบัน โปสธ วิหาร ต่างๆ

ทองคำเปลวจึงนับเป็นความชาญฉลาดของช่างไทยในการใช้ทองคำในปริมาณน้อยเพื่อรังสรรค์งานช่างศิลป์น้อยใหญ่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยความชำนาญของช่างฝีมือ ช่างงานศิลปหัตถกรรมที่ได้รับการปิดทองอย่างเหมาะสม ก็จะสุกปลั่งมั่งมีเหลือ ไม่แพ้เครื่องทองรูปพรรณหรือสิ่งของที่สร้างขึ้นด้วยทองคำจริง

เครื่องถมทอง

เครื่องถม เป็นงานหัตถศิลป์ที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ของจังหวัดนครศรีธรรมราช แม้ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มทำกันมาตั้งแต่สมัยใด แต่เครื่องถมนครก็เป็นที่ยู่งักกันแล้วเป็นอย่างดีตั้งแต่สมัยอยุธยา สกุลช่างถมเมืองนครถือเป็นช่างฝีมือที่มีความสามารถสูงทั้งในการออกแบบและการผลิต ซึ่งในปัจจุบันได้ผลิตผลงานทั้งตามแบบลวดลายและรูปทรงโบราณ และที่ได้รับการออกแบบต่อยอดร่วมสมัย เหมาะแก่การใช้สอยในชีวิตประจำวัน

เครื่องถม ที่เรียกว่า “ถมทอง” นั้น ก็คือเครื่องเงินที่ถมพื้นลายด้วยยาถมสีดำ แล้วนำทองคำมาเคลือบหรือในภาษาช่างเรียกว่าการ “เปียกทอง” โดยการผสมทองคำกับปรอทแล้วนำมาทาลงบนผิววัสดุ จากนั้นจึงไล่ปรอทด้วยความร้อน ให้ทองคำจับถาวรบนผิวเงิน

ห้องผ้าโบราณ

ผ้ามีค่าดังทอง

ผืนผ้าและพัสดราภรณ์ ล้วนเป็นเครื่องสะท้อนถึงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และกลุ่มชน ซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันมาช้านานบนผืนแผ่นดินไทย กรรมวิธีและลวดลาย ตลอดจนวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต อาจมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามความนิยมและความเชื่อของท้องถิ่นหรือกลุ่มชนนั้นๆ ผืนผ้าที่มาจากภูมิปัญญาและทักษะความสามารถของผู้ผลิต จึงล้วนมีความงดงามที่แฝงไว้ด้วยความหมายและนัยยะทางวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจ

กระบวนการผลิตผืนผ้าทอมืออันซุกซ้น เริ่มจากการเตรียมเส้นใยที่ใช้ในการทอ ย้อมให้ได้สีตามต้องการ แล้วจัดเรียงเส้นยืนอย่างเป็นระเบียบบนกี่ทอผ้า กรอเส้นพุ่งเข้ากระสวย แล้วพุ่งสลับกับเส้นยืนตามกระบวนการ เกิดเป็นผืนผ้าอันงดงาม ที่เป็นผลผลิตของความมานะอดทน และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ทอ ภายใต้กรอบแห่งความเชื่อตามวิถีชุมชน

ในอดีตนั้น ไม่ว่าผืนผ้าทั้งหลายจะถูกผลิตขึ้นในประเทศ หรือสั่งทอมาจากต่างประเทศ ด้วยลวดลายสีสันทัน และโครงสร้างของผ้า ตามค่านิยมและความต้องการในการใช้สอยเฉพาะของคนไทย ผ้าทั้งหลายก็ล้วนมีคุณค่าเพราะมีใจของที่หามาได้โดยง่าย ผ้าและพัสดราภรณ์ที่ยิ่งวิจิตรงดงามมากเพียงใด ก็ย่อมเป็นที่รักที่หวงแหนแก่ผู้เป็นเจ้าของมากเท่านั้น

ผืนผ้า จึงไม่ใช่เพียงสิ่งที่ใช้ห่อหุ้มร่างกายหรือใช้สอยทั่วไปเท่านั้น แต่ผืนผ้าและพัสดราภรณ์ทั้งหลายยังเป็นเครื่องสื่อแสดงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้ สีสันทันและลวดลายตลอดจนโครงสร้างของผืนผ้า ย่อมมีความสัมพันธ์ต่อฐานานุศักดิ์ของผู้ใช้ผู้สวมใส่ และถือเป็นของมีค่ามีราคาเทียบเคียงกับข้าวของเครื่องใช้ที่ทำด้วยทองคำเลยทีเดียว

พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยโบราณ จะมีการปฐมนิเทศผู้ที่ทำความดีความชอบ หรือเลื่อนชั้นยศข้าราชการ ด้วยการพระราชทานเครื่องยศทองคำและเสื้อผ้าชั้นเลิศ เพื่อใช้ในการประดับตกแต่งร่างกายให้สมฐานะอันเป็นเครื่องหมายแห่งเกียรติภูมิ เสื้อผ้าที่พระราชทานให้เป็นสิทธิขาดแก่ผู้ครอบครองนั้น จึงถือเป็นทรัพย์สินมรดกแห่งความภาคภูมิใจของทายาทและวงศ์ตระกูล ดังปรากฏอยู่ในพินัยกรรมของพระราชวงศ์ชั้นสูงและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ให้เครื่องทองและผ้าผืนสำคัญตกทอดสู่ลูกหลานเพื่อเก็บรักษาเป็นของประจำตระกูลกันสืบไป